

«Even more basic than the freedom to speech, is the freedom to speak”

(Stephen Hawking)

ISAAC Norge arbeider for at alle personer som trenger å bruke alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), i kommunikasjonen med andre, skal bli likestilte i retten til et alternativt og supplerende språk og å bruke sine kommunikasjonsformer. Dette er nødvendig dersom ASK-brukerne skal bli inkludert og få et godt liv likeverdig med andre.

Vi har følgende forslag og innspill til denne høringen:

1. Art. 21 b i CRPD må ses som grunnlag for at forslagene i denne stortingsmelding kan lykkes.

Meldingen vektlegger individuelt tilpassede løsninger for hvert menneske. Alle skal kunne velge hvor de vil bor, jobbe osv. For å ta disse valgene og å være aktive samfunnsdeltakere, er det essensielt at alle mennesker har en rett til å bruke sitt språk, også de som er avhengige av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK). Vi mener at Art. 21 b i CRPD, danner forutsetningen for at alle mennesker med utviklingshemming kan uttrykke disse valgene, og at det offentlige derfor må styrke denne retten, slik at alle kan bruke sitt språk- om det er tegn, symboler, skrift eller kroppslige uttrykk som blir systematisk fortolket av nærpersoner med god kunnskap om personen. Vi viser i denne sammenhengen også til CRPDs definisjon for kommunikasjon og språk (Art.2 CRPD):

"Kommunikasjon" omfatter blant annet språk, teksting, punktskrift, taktil kommunikasjon, storskrift, tilgjengelige multimedia, så vel som skrift, lyd, lettlest språk, opplesning, alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, herunder tilgjengelig informasjons- og kommunikasjonsteknologi,

"Språk" omfatter talespråk og tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon.

Offentlig sektor kan tilrettelegge for dialog med ASK brukere, blant annet gjennom ansatte med rett kompetanse. Også praktisk tilrettelegging er nødvendig, som for eksempel ekstra tid i møter med det offentlige og med helsevesenet, da det kan ta betydelig lengre tid å uttrykke seg på ASK.

2. Det må tilrettelegges for at også ASK-brukere selv kan delta i politiske prosesser.

Å innvilge ekstra møtetid er også viktig i politiske prosesser. Stortingshøringer har ofte så kort taletid for høringsdeltakere at det ikke er hensiktsmessig for ASK-brukere å delta direkte.

Punkt 1.3 i meldingen beskriver prosessen i arbeidet med meldinga. Vi er svært positive til at mennesker med utviklingshemming selv har blitt involvert i prosessen, og ønsker at det tilrettelegges for at også mennesker som snakker med ASK blir direkte involvert i fremtidige politiske prosesser.

3. Retten til bruk av tolk i offentlig sektor (s.63) bør utvides til å også gjelde ASK brukere

I de tilfellene hvor personer som bruker ASK ikke selv kan kommunisere direkte i møtet med det offentlige, foreslår vi at nærpersoner eller personer med god kompetanse på ASK kan brukes som tolk.

- 4. Vi støtter utsagnet på s.82 om at det er viktig med en trygg overgangsprosess mellom forskjellige opplæringsarenaer som blir satt i gang i god tid, blant annet pga behovet for kompetanse overføring.**
- 5. Universell utforming av IKT (s.82) må også omfatte at websider og programvare kan bryter- og øyestyrer, og at teksten kan være symbolisert med grafiske symboler ved behov.**

Vi ønsker å utdype at IKT løsninger også må være kompatible med bryterstyring og øyestyring, da dette ofte er måten ASK brukere kan betjene IKT. Disse løsningene bør også på forhånd bli produkttestet av mennesker med nedsatt motorikk, da dette krever mer av produktet enn hvis andre øyestyre/bryterstyrer.

Videre bør symbolsatte versjoner av websider osv. være tilgjengelig.

- 6. ISAAC Norge støtter forslagene i stortingsmeldingen, men stiller spørsmål ved at individuelle valg i eget liv er mulig i den grad uten at kommunene tilføres ekstra øremerkede midler til dette.**
- 7. Vi stiller spørsmål til hvorfor CRPD ikke blir inkorporert i menneskerettsloven, slik rettigheter for barn og kvinner har blitt.**

§ 3 i menneskerettsloven sier at «Bestemmelsene i konvensjoner og protokoller som er nevnt i § 2 skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning.» Ved å ikke inkorporere CRPD i menneskerettsloven, frykter vi at dette sender et signal om at mennesker med utviklingshemming ikke trenger den samme beskyttelsen foran loven som andre grupper som er særlig nevnt i menneskerettsloven. Dette vil gjøre mennesker med utviklingshemming mer utsatt, da deres rettigheter ikke går foran andre norske lover.

ISAAC Norge takker for deltakelsen på denne høringen.

Ved behov for ytterligere informasjon om hva alternativ og supplerende kommunikasjon er og ASK sin betydning for enkeltmennesker og deres mulighet til fritt å kunne ytre seg både i forhold til å gjøre valg i eget liv og til å kunne delta og påvirke i samfunnsdebatten og demokratiske prosesser ta kontakt med ISAAC Norge rettighetsgruppa.

26.1.23

Rettighetsgruppa ISAAC Norge

v/Katharina Rusteberg